

Három kérdés Jacques Rancierehez

Kategória: [2010. április](#)
Írta: Nicolas Roubertou-Feillel

Jacques Rancière, francia filozófus, *Az érzékelhető felosztása, esztétika és politika* című kötetének magyar kiadása alkalmából április 27-én, kedden 18 órai kezdettel a Múcsarnokban tart előadást.

A budapesti látogatás lehetőségét megragadva a Magyar Dipló interjút készített Jacques Rancière-el, amit olvasóinknak ajánlunk.

Jacques Ranciere-el beszélget Nicolas Roubertou-Feillel, a Budapesti Gustave Eiffel Gimnázium filozófiatanára.

A francia filozófus, Jacques Ranciere nemsokára Budapestre látogat, s fő témája a *Le Monde diplomatique* magyar kiadása olvasói számára a *La haine de la démocratie* (A demokrácia gyűlölete) c. könyve mondanivalója, amely a maga maró és pezsdítő stílusával hatásosan vezeti be politikai gondolatait. Louis Althusser volt tanítványa – aki annak idején részt vett a *Lire le Capital* (A Tőkét olvasni) szerkesztésében –, munkássága során megfogalmazta az emancipáció igényes filozófiáját, mielőtt részben elhatárolódott volna a tudományos marxizmustól. A budapesti Francia Intézet meghívására április 27-én, kedden 18 órakor előadást tart a Múcsarnokban *Az érzékelhető felosztása* c. művéről. A nemrég magyarul is megjelent munkájában Ranciere a politika és az esztétikum értelmezésével foglalkozik, kutatásainak hosszú évek óta ez a központi témája.

Nicolas Roubertou-Feillel – *Sokat lehet manapság hallani a demokrácia totalitárius kilengéseiről, jóllehet a szovjet birodalom összeomlásáig az önkényuralmat és a demokráciát szokás volt szembeállítani egymással. A totalitarizmus elleni harcából a demokrácia győztesen került ki, meg kellene védenie hát magát saját túlzásaitól. Miközben nem lenne szabad többé félnie az állam túlhatalmától, meg kellene védenie a demokráciát a társadalom egyes tagjainak túlzó nagyravágyásától. Az Ön álláspontja szerint ez a fajta, ma igen elterjedt diskurzus a demokrácia be nem vallott gyűlöletéből fakad. De vajon mi az oka annak, hogy egyesek a demokráciával szembeni gyűlöletükben odáig mennek el, hogy összetévesztik a totalitarizmussal?*

Jacques Ranciere – Induljunk ki két egyszerű tényből. Először is: a kormányon levők úgy érzik, szükségük van annak bizonyítására, hogy egyedül ők törekednek a közjóra, egyes egyedül ők képesek azt felismerni. Márpedig a demokrácia ennek éppen az ellenkezőjét jelenti: a demokrácia mindenkinek a hatalma, és ez olyan szellemi képességet tételez fel, amely mindenkinek a jussa. Nem elég tehát, hogy a kormányon levők rátegyék a kezüket a hatalomra. Be kell bizonyítaniuk, hogy a nép képtelen azt gyakorolni. Ez a demokrácia olyan felfogásának a kikényszerítését feltételezi, amely annak pontosan az ellentéte. Már Platon is úgy ábrázolta a demokráciát, mint a csupán a maguk önkényével foglalatoskodó individuumoknak az uralkodását. A 19. század ideológusai Platon meglátását úgy frissítették fel – szemben a demokratikus politikai mozgalmakkal –, hogy a demokráciát mint a kisemberek uralmát mutatták be, akiket kizárólag csak a saját egyéni kényelmük érdekel.

Másodszor: a mi úgynevezett demokratikus kormányaink valójában csupán oligarchiák, amelyekben mindinkább növekszik a politikusok osztályának, a pénzügyi hatalmasságoknak és a médiaapparátusoknak az összefonódása. Az a tény, hogy mind nagyobbá válik az eltérés e kormányok népi legitimitása és a mindenkit megillető hatalom magán-kisajátítási gyakorlata közt, annak a hangoztatására készíti őket, hogy a „demokrácia” sokkalta komolyabb ügy annál, minthogy azt a népre lehessen bízni. Nagyjából ezt mondta ki a francia köztársaság elnöke, amikor elhatározta: nem bocsátja újabb népszavazásra az egyszer már elvetett európai szerződést. Általánosságban a kormányzó elitek mind nehezebben tűrik el, hogy napirendjüket egy népnek nevezett szereplő a maga önálló megnyilvánulásaival néha megzavarja. Amúgy a nekik diktáló gazdasági hatalmasságok arra ösztönzik őket, hogy szisztematikusan semmisítsék meg a szociális vívmányokat. A ma uralkodó pénzlogika okozta rombolás és kormányaink pocsék közgazdasági eredményei közepette pedig természetesen nagyon is praktikus dolog áthárítani a felelősséget a „demokratikus individuumok” kielégíthetetlen étvágyára, illetve az „előjogaikba” kapaszkodó dolgozók követeléseire. Így állítják szembe a „jó” demokráciát az egyik oldalon – a népi hatalom delegálását egy beltenyészett oligarchiának –, és a „rossz” demokráciát a másik oldalon – azaz a nép hatalmát, amelyet demokratikus „individualizmusként” bagatellizálnak. Ezt a műveletet Nyugaton egyébként azoknak az értelmiségieknek a neheztelése is szolgálja, akik minden reményüket a népbe, a forradalomba, a szocializmusba stb. fektették, és haragszanak a népre, mert az nem váltotta valóra reményeiket. Ily módon érdekes ideológiai kapcsolódások jönnek létre. 1989-ben a demokráciának a marxizmus fölötti győzelmét ünnepelték. De azóta éppen fordítva történik: államainkban ismét marxista témák kerülnek napirendre, hogy ezzel szolgálják elitjeink antidemokratikus kedvteléseit. A marxizmus valamikor az elmaradott „kispolgárokat” ostorozta, mert fékeztek a kapitalizmus fejlődését, azaz a szocializmus felé való történelmi haladást. Manapság ugyanezeket az érveket elevenítik fel a múlt „privilegiumaihoz” ragaszkodó dolgozók ellen, akik lefékezik a globális szabadpiac felé való történelmi haladást. Ugyanígy veszik elő a jobboldali gondolkodók a marxista érvelés elemeit az egyetemes emberi jogok ellen. Kiemelik, hogy Marx szerint ezek csupán a burzsoá ember, a tulajdonosok jogai. A mai ideológusok számára az ún. emberi jogok a fogyasztás, az egyenlőség által megszédített „demokratikus individuumok” jogai. Ezért a „demokratikus individuumok” nyilvánítatnak felelősnek a piaci rendszer minden következménye miatt. Sőt, szerintük a megtévelytett egyenlősítő a piac hatalmát korlátozó minden tekintélynek, azaz a civilizáció mindenfajta szimbolikus struktúrájának nekirontanak. Ilyenformán a „formális demokrácia” ellen szóló marxista érvelést megfordítják, és vele mondatják ki a demokratikus önkényuralom próféciját, amely vesztébe kergeti a civilizációt.

Nicolas Roubertou-Feillel – *A demokrácia gyűlöletében c. könyvében olvashatjuk azt a megjegyzését, hogy manapság a „képviseleti demokrácia” szószaporításnak tűnik, holott eredetileg egyszerű oximoron, szótársítás volt. Azt is írja, hogy „eredetét tekintve, a képviselet éppen ellentéte a demokráciának”, és a kisorsolást valaha azért részesítették előnyben, mert segítségével el lehetett kerülni, hogy azok kerüljenek rendszerint hatalomra, akiknek éppen ez a vágya. Egyértelműbben Ön úgy gondolja, hogy „nem élünk demokratikus rendszerekben”. Ilyen körülmények közt milyen intézményi megoldásokkal, milyen szabályokkal lehetne jobban közelíteni a demokrácia rendszeréhez?*

Jacques Ranciere – Valóban szükségesnek tartom, hogy emlékeztessenek arra: eredeti elveik szerint a demokrácia és a képviseleti rendszer egymásnak ellentéte. A képviselet nem más, mint annak a szerepnek az elismerése, amelyet képviseleti csoportok játszanak, azaz olyan csoportok, amelyeknek súlya van a társadalomban, amelyekkel az államnak ugyanúgy tárgyalnia kell, mint a valamikori rendekkel. Ezzel szemben a demokrácia azt feltételezi, hogy a nép hatalmát bárki gyakorolhatja. Megjegyezném azonban, hogy ez a kétféle elv legalább egy ponton találkozik: mindkettő elveti azt, hogy a hatalom gyakorlásának a hatalom vágya kritériuma legyen: a sorshúzás az egyik oldalon, az örökletes monarchia és az állandó rendek a másik oldalon, két ellentétes módja volt annak, hogy megakadályozzák a hatalomvágnak mint kritériumnak a működését. Manapság sajnos ez a kritérium működik minden demokratikusnak mondott államban: a mindenki hatalma arra az aktusra redukálódik, amellyel a néphatalmat olyan embereknek delegáljuk, akiknek az egyetlen erre szolgáló jogcíme az, hogy a hatalomra jobban áhítoznak, mint bárki más. Senki sem köteles demokratának

lenni. De ha egyszer ezt állítjuk magunkról, a következményekkel is szembe kell néznünk: a hatalom mai birtoklása egy professzionalista osztály által szöges ellentéte a demokráciának.

Ha ezt meg akarjuk akadályozni, egyfelől helyet kell adni intézményeinkben a sorsolásnak, másfelől csökkenteni kell a megbízatások időtartamát, megtiltani halmozásukat és megakadályozni megismétlésüket. Ez az egyetlen módja annak, hogy visszaadjuk a parlamenteknek mint demokratikus intézményeknek a szavahihetőségét, és lehetővé tegyük számukra a végrehajtó hatalom ellenőrzését. Másrészt korlátozni kell ez utóbbit a maga területére, és megtiltani számára mindenféle törvényalkotói tevékenységét. Meg kell tiltani a köztisztviselőknek, hogy a nép képviselőiként működjenek, el kell választani a médiahatalmat a gazdasági és az állami hatalomtól, szemben azokkal a magán tévécsatorna-tulajdonosokkal, akik államférfivá teszik magukat, illetve azokkal az államférfikkal, akik kinevezik a köztévék felelős vezetőit. Gondosan ügyelni kell továbbá arra, hogy a gazdasági hatalmak ne avatkozhasanak bele a választási folyamatokba. E tekintetben meghatározott törvények minden bizonnyal hasznosak lehetnek.

De a demokrácia nem redukálható törvények és intézmények meghatározott együttesére. Amit mindenképp a demokrácia jelent, az a nép hatalmának a megszervezése, amely független az állami intézményektől, illetve a megválasztási rendszerektől és az időpontoktól. Amit ma politikai pártoknak neveznek, azok csupán a hatalomra törő jelöltek és támogatóik gyülekezetei. Egy valódi néphatalom olyan szervezeteket feltételez, amelyek elsődlegesen nem azzal foglalkoznak, hogy kézbe vegyék a minisztériumokat, hanem olyan kollektív akaratról és olyan kollektív megnyilatkozási módokról döntenek, amelyek alkalmasak a konkrét helyzetek megítélésére és megválaszolására, függetlenül az államgépezet reprodukciójának a formájától. Ki lehet jelenteni, hogy mindez lázálom. Pedig ezt feltételezi a demokrácia terminus technicus mindazok számára, akik értelmet kívánnak néki adni. Ismétlem: senki sem köteles demokratának lenni, és senkinek nem kell arra törekednie, hogy a szavaknak értelme legyen. Ez választás kérdése.

Nicolas Roubertou-Feille – *Sokszor mondják, hogy az európai unió kialakítása, felépítése azzal jár, hogy meggyengülnek a benne részt vevő nemzet-államok. Azonban a demokrácia gyűlésében Ön azt mondja, hogy „a nemzet-államok feltételezett gyengülése az európai térségben, illetve a világban – csalóka látszat.” Hozzáteszi: „a nemzetközi kapitalizmus és a nemzetállamok közti új hatalommegosztás tendenciájában sokkal inkább az államok megerősödése, mint meggyengülése felé mutat.” Kifejtene pontosabban ebbéli gondolatát? Magyarországon a közeljövőben lesznek általános választások, de a megfigyelők már most megjegyzik, hogy az új kormányt, éppúgy mint az elődjét, kötelezni fogja az a költségvetési szigor, amelyet az Európai Unió, az IMF és a Világbank követel. Ezek az intézmények ugyanis húsz milliárd eurónyi kölcsönt folyósítottak a magyar államnak. Olyan probléma ez tehát, amely itt különös élességgel vetődik fel.*

Jacques Ranciere – Igen, de itt különbséget kell tenni: vannak olyan IMF-kötelezettségek, amelyeket rákényszerítenek a kölcsönt felvevőkre, ami időnként, például Latin-Amerikában, azzal az ellenhatással járt, hogy felébresztette a nemzeti gazdasági függetlenségi tendenciákat. Más a helyzet az Európai Bizottság által a tagállamokra kényszerített költségvetési politikák esetében. Ezek a kényszerek gyakorlatilag sokkal inkább a népekre, mint az államokra nehezednek. Az államokat érintő kényszereket az európai államok képviselői, az európai államok által kinevezett képviselők határozzák el. Ezek után ezek az államok sietve tovább terhelik azokat az általuk kormányzott népekre, azt magyarázgatva, hogy az európai bizottság által követelt szigor arra kényszeríti őket, hogy csökkentsék a társadalombiztosításra, az egészségügyre, az oktatásra stb. szánt kiadásokat. Röviden szólva, az államok úgy viselkednek, mintha egyszerű végrehajtók lennének, akiket az általuk kinevezett bizottsági tagok arra kényszerítenek, hogy saját polgáraik kontójára érjenek el megtakarításokat. Ugyanakkor úgy tesznek, mintha ellenállást tanúsítanának: kérik ugyanazon polgáraikat, egyesítsék erőiket, hogy ellenállhassanak e titokzatos európai kormánynak. A „külső kényszer” ily módon az a módszer, amellyel kormányaink igyekeznek elhallgattatni népeiket, hogy nyugodtan folytathassák üzemeiket, amelyek valójában az uralkodó pénzügyi hatalmasságok ügyletei. A korlátok, amelyeket az európai államok egymás elé állítanak, mindenekelőtt saját népeik

hatalmának a csorbítására irányulnak. S mindez magától értetődő módon része az államhatalom szokásos gyakorlatának, s az a lényege, hogy a nép hatalmának fogalmát megfossza tartalmától.

Fordította: Sipos János

